

„Neboť člověk – to je tisícihlavý zástup možností, nejednou zmarněných a častokrát jen tušených Ale i z nich se skládá lidský osud. Tajemství nekonečné a nevýslovné Říkáme jistota – a naše svědectví se podobá jícnu nemoty. Říkáme pravda – a náš soud je rána obuškem. Říkáme poznání – a naše cesta za ním je pouť o bílé holi”

Karel Čapek — František Pavlíček: úryvek ze závěru dramatické symfonie Život a dílo skladatele Foltýna aneb Posedlost.

VĚK NEMOCNÝ A NEBEZPEČNÝ

Ríkáváme občas se známku trpkosti či sarkasmu, že nám nebyla dána možnost svobodně zvolit místo a dobu svého zrození. Dalo by se tedy soudit, že nejeden z nás by volil jinak, kdyby to bylo možné. Je podobný povzdech jenom jednou z podob věčné nespokojenosti člověka s tvárností společenství, v němž žije — projevem zklamání nad rozdílností tužeb a reality? Je ten povzdech přiznáním malé mohoucnosti přispět k lepší podobě světa? Anebo je náš věk opravdu povážlivě chorý? Nespěchejme se soudy, ale připusťme, že na obojím může být něco pravdy. Století, do kterého Karel Čapek vstoupil jako chlapec a jež musel opustit tak předčasně a hoře, toto století nepochybně dalo více lidem více chleba a především odkrylo netušené možnosti lidského ducha a dovedností. V dobrém i nejhorším — ve vytváření hodnot i jejich ničení. Bylo svědkem velkolepých programů i jejich často neuvěřitelně zmračených uskutečňování, slyšelo bezpočet slov o humanitě, za nimiž následovala zhovadilost, vidělo prapory, zdvihané ve jménu svobody nad hlavami znovu a znovu porobovaných. Století, churavějící rozporem slov a skutků... Kde hledat kořeny jeho nemoci? V malé citlivosti k člověku — jedinci? V nesouladu mezi subjekty moci a jejími objekty? V povýšení lži nad pravdu a násilí nad právo? Morální sněť každého věku bývá často svědectvím o mravním stavu těch, kdo vládou.

Poslední, nedokončené prozaické dílo Karla Čapka je řadou rozdílných, a přece v mnohém shodných svědectví o jednom nepodařeném životě, je sugestivní meditací o osudové moci umění. Jestliže tato jeho divadelní varianta překračuje pomezí doslovnosti, není to z nedostatečné úcty k dílu, jímž se inspirovala, nýbrž proto, že od konce let třicátých postoupila nemoc, která se jmenuje PRO LES NEVIDĚT STROMY, do dalšího stádia. Desítky let cejchování, kádroyání, zjednodušených a nejednou i vražedných soudů, to vše člověka nutí, aby si naléhavěji připustil složitost každého individuálního soudu a problematičnost každého jednoznačného soudu o něm. Autorovi Posedlosti šlo stejně tak o jednotlivé svědky jako o samotného Foltýna. Neboť každý z nás poznávaje svět má povinnost pohlédnout stejným zrakem i na sebe sama a každý z nás, i ten nejposlednější a nejzanedbatelnější, má právo, aby byl vážen a poznán co nejcitlivěji, než o něm bude vydán soud. Protože nikdo z nás není jen příslušník národa, třídy nebo politické strany, ale i jedinečná součást této planety, zlomek jejích možností i nadějí, největší z jejích tajemství. Osud každého z nás se promítá do osudu světa a tento věk se neuzdraví, dokud to soudcové všeho druhu nepochopí. Především ti, kteří ve jménu vizi budoucnosti odmítají dopřát přítomnosti to nejnezbytnější, čeho je k životu třeba — svobodu, pravdu a lidskost. Neboť jenom z nich se utváří úcta k člověku. A jenom skrze ni vede cesta dál.

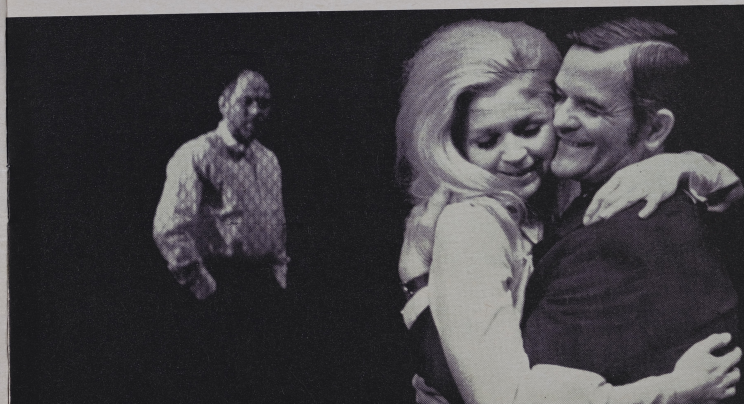
Možná, že nám obyčejným lidem dosud chybí nadosobní soudce našich životů. Že dosud postrádáme autoritu, která by dovedla každý náš čin spravedlivě zhodnotit sub specie aeternitatis.

Když se mýtí les, má tam zůstat pár velikánů, možná kvůli semení a podrostu. Holiny bývají nebezpečné. A stejně tak v člověku — nevyplněná, bolestivě prázdná místa.

Lakonické zjištění, že smrt je neodvolatelná tečka za vším, co představuje lidský osud, může být tisíckrát pravdivé, ale co naplat, člověk se mu někdy brání uvěřit; jednoho by možná vedlo k trudnomyslnosti, druhého k povrchnosti, třetího k bezohlednému požívačství — bez ohledu na potřeby celého společenství... Člověk je dodnes největším tajemstvím uprostřed vesmíru, ale jeho touha přetrvat svou fyzickou existenci se mi zdá pochopitelná a strašně krásná...

FRANTIŠEK PAVLIČEK

Foltýn — Jaroslav Švehlík, Jitka — Miluše Dreiseitlová, profesor — Zdeněk Dřevojánek

Mikeš — Adolf Kohuth, Anette — Jiřina Froňková

Život člověka je příliš veliký, aby měl jen jedinou tvář a mohl být přehlédnut najednou.

Šlo by především o to, zajistiti si pokud možno úplný pohled na člověka, překročiti jeho bezprostřednost i jeho . . . prostřednost, provázeti jej až k smrti a snad i za smrt, aby se pak zkusilo, nedá-li se z toho vytěžit něco filosofického.

Neboť rozum přemnoha lidí záleží v tom, že posuzují. Avšak jest také jiný rozum, jenž neposuzuje, ale dívá se. A já věřím, že vidění jest veliká moudrost a že je záslužnější mnohem více vidět než soudit. Ba věřím, že čím více kdo vidí, tím méně může soudit a tím méně také touží po tom, aby byl soudcem.

Tím není řečeno, že není pravdy; ale je hlubší a těžší, i skutečnost je rozměrnější a složitější, než jak ji obyčejně přijímáme . . . Což je-li pravdou cosi rozsáhlejšího, co shrnuje všechny ty výklady a ještě je překračuje?

KAREL ČAPEK

Foltýn — Jaroslav Švehlík, Foltýnová — Dagmar Veselá,
Kupecký — Přemysl Matoušek

S T Á T N Í D I V A D L O V O S T R A V Ě

KAREL ČAPEK — FRANTIŠEK PAVLIČEK

ŽIVOT A DÍLO SKLADATELE FOLTÝNA aneb POSEDLOST

Dramatická symfonie

Režie: **Radim Koval**, nositel vyznamenání Za vynikající práci

Výtvarník scény: **Vladimír Srámek**, nositel vyznamenání
Za vynikající práci

Výtvarník kostýmů: **Ludmila Purkyňová j. h.**

Scénická hudba: **Karel Kupka**

Choreografie: **Jarmila Kovalová**

Asistenti režie: **Jiří Lexa a Jiří Duras**

Na klavír hrají: **Jaromír Šalamoun a prof. Milan Bachorek j. h.**

Spoluúčinkuje smyčcové kvarteto SDO —

Miroslav Miencil, Jaroslav Skotnica, Miroslav Štyvar, Karel Erat

Představení řídí: **Miloslav Kožušník**, nositel vyznamenání

Za vynikající práci

Text sleduje: **Heda Reminová**

Premiéra 27. dubna 1969 v Divadle Zdeňka Nejedlého

Foltýn	Jaroslav Švehlik
Profesor	Zdeněk Dřevojanek
Dr. Petruž	Alois Müller
Pan Trojan	Miloš Pavlín
Dirigent Dohnal	František Šec
Básník Kupecký	Přemysl Matoušek
Ambrož	Karel Vochoč
Mikeš	Adolf Kohuth
Molenda	Miroslav Horák
Kanner	Bedřich Kolliner
Zřízenec	Stanislav Malý
Lékař	Václav Antoš
Zpěvák	Jiří Duras
Paní Foltýnová	Dagmar Veselá
Jitka	Milúše Dreiseitlová
Judy	Jana Vaňková
Judita	Milena Asmanová
Anette	Jiřina Froňková
Zpěvačka	Naděžda Letenská
Sestra	* * *
Hosté, lokajové, kulisáci	členové operního sboru SDO

Tančí členové baletu SDO: Alice Kvasnicová, Alena Záková, Renata Mrnuštková, Lída Ernstová, Marta Šklíbová, zasloužilý umělec Albert Janiček, Jiří Duží, Leoš Kratochvíl, Jiří Hrdina

Opakuju se prostě. V celé své práci omílám do omrzelosti dvě zpola morální zpola noetická témata. První je negativní Pilátovo: „Co je pravda?“, druhé je pozitivní: „Každý má pravdu!“

Věci jsou dobré i zlé, krásné i hrozné – záleží na tom, jakýma očima na ně hledíme

Trojan — Miloš Pavlín, doktor Petrů — Alois Müller

Dohnal — František Šec, Judy — Jana Vaňková,
Kupecký — Přemysl Matoušek

Kdo chce dokazovat, ten se obyčejně dívá málo a špatně; místo zkušenosti klade ideje a místo světa pomyslnou konstrukci. Kdyby autoři přestali poučovat, mohli

by začít učit se sami – hlavně pozorovat a poznávat.

ŽIVOT A DÍLO SKLADATELE FOLTÝNA a neb POSEDLOST

Čapkův román Život a dílo skladatele Foltýna vznikl na sklonku autorova života, na pozadí tragického údolí dějin našeho národa. Roku 1938 naplňovala se politická krize Evropy a světa, do které právě Karel Čapek aktivně zasahoval svým intelektuálním a mravním apelem. Jeho práci nad románem Život a dílo skladatele Foltýna přerušila smrt, torzo románu pak vyšlo se svědectvím jeho ženy, doplňujícím a v hlavních rysech vysvětlujícím Čapkovu koncepci.

Po přímé společenské angažovanosti her Bílá nemoc, Matka, obrátil se Karel Čapek zdánlivě do oblasti odlehle od politických zápasů doby, ve které žil a nešťastně umíral. Život hudebního skladatele Foltýna a jeho úsilí po stvoření opery Judita nastoloval jednak otázku umělecké by a tvůrčí etiky. Svědectví několika lidí z Foltýnovy blízkosti tu skládá při všech dílčích odlišnostech obraz o člověku, který v umění hledá sám sebe, touží po sebevyjádření v díle. Romantická touha, která se neopírá o talent ani o zaujatou práci, mění se postupně v patologii, zjitřené vědomí neschopnosti vychyluje Foltýnův život v schizofrenii pseudoromantických a bohémských póz, představu o vlastní výlučnosti a přisuzování si práv „nadčlověka“, i ve sprostou krádež, plagování a korupci. Kredo Čapkova románu pak ve vyhozeném protikladu lidského života a díla akcentuje dílo, stopu, kterou po sobě člověk zanechává, jako kritérium existence. A dobré dílo je nedosažitelné bez poctivého zápasu o poznání, pokory před tajemstvím života i umění. Odsudek Foltýna a výzva k mravnosti, spojující se v pohnutých chvílích okleštěné CSR s vnitřním potosem jeho publicistické činnosti, převážení misky vah ve prospěch díla člověka nad jeho prostou fyzickou existencí, byla nejen významnou konfesi uměleckou, ale i bezprostředně společenskou.

Zkušenost třiceti let následujících, zdaleka ne skoupých na otřesy, tragické konfrontace a konflikty, překvapivé paradoxy věrolomnosti, zrady a věrnosti v politickém životě, dotýkající se však přímo jedince, stála po boku Františka Pavlička. Úhrn Pavličkova dramatického, literárního a scénaristického díla vzácné vnitřní kontinuity, jeho zarytá a neokázalá cílevědomost předznamenala také přístup k dílu Čapkovu.

František Pavlíček především potlačuje konkrétní historické realie a sociální motivy první republiky. Forma dramatické symfonie pak vychází ze syžetového principu výstavby románu, avšak je naplněna jiným způsobem. Svědectví lidí neskládají dohromady jednoznačný Foltýnův obraz, ale jsou ve vzájemném napětí, kontradikci. Obdobu kompoziční výstavby symfonie a skladba jednotlivých vět a hudebních témat (téma A proti B) je promítnuta do principu vnitřní i vnější organizace svědectví. Jediná shoda svědků je ve Foltýnově posedlosti, jeho zaujatosti a aktivní

touze po vytvoření opery Judita. Foltýnova vzepětí však při vši vypjatosti není pseudoromantickou horečnatou vizí, ale vcelku až běžnou a znepokojivě blízkou touhou člověka po seberealizaci, uskutečnění v duchovním slova smyslu. Variace ženského elementu (Jitka, Judy, Judita, Anette) a Foltýnova marná snaha po naplnění v intimním vztahu otevírá a promítá téma posedlosti do druhé základní sféry lidského života, biologické. Teprve prokázání impotence v duchovním i biologickém smyslu deformuje základní Foltýnovu touhu v tragikomické popírání tohoto komplexu, patologický zápas až běs. Prvotní lidský impuls je znehodnocen v pomýleném zaměření života na tu stupnici hodnot, která neodpovídá vnitřním dispozicím člověka a rozpor pak vede k destrukci morální, duševní i fyzické. Úporný sebeklam a póza, potlačování a přehlušování vědomí o sobě samém, lži, předstírání, korupce a krádeže, vedou k psychické podvojnosti a stráví Foltýnova ducha i tělo.

Takováto identifikace Foltýna vyplývá teprve z konfrontace svědectví. Vyhraněnost postojů svědků a subjektivita jejich soudů je dovedena po samu mez a souvisí s vlastní posedlostí jednotlivých postav hry. Ty totiž neexistují pouze těmi stránkami osobnosti, které vyplývají ze vztahu k Foltýnovi, ale mají svůj vlastní cíl, odvíjený z touhy po sebeuskutečnění, svou posedlost a osudové zaměření. Vůdčí téma posedlosti zní v různých intenzitách v polyfonii konkrétních vzezření postav k osobním problémům, v úsilí po naplnění vlastního životního smyslu.

Foltýn — Jaroslav Švehlík, Judita — Milena Asmanová

Autorovým záměrem není jen identifikace Foltýna, ale i identifikace jednotlivých svědků, usvědčení zaujatosti a subjektivity jejich soudů. Poznání Foltýnovy osobnosti a hledání jeho autenticity pak dospívá k objektivnímu soudu nad Foltýnovým dilem a jednotlivými činy, ačkoliv i svědkové připouštějí možnost alternativních názorů. Relativizující postoj, ostatně vyplývající z Čapkova předchozího díla, zaujímá však František Pavlíček k Foltýnovi — člověku. Rozevírá znovu dilema člověka a jeho díla, možností a výsledků. Objektivně soudí dílo a morálku, ale pokorně se sklání před člověkem jako tajemstvím netušených možností, propastných hlubin vědomí, skrývajících bolest a neštěstí i naděje a předpoklady. Obhazuje člověka před zjednodušujícím zařazováním a souzením, rehabilituje jeho totalitu, právo jedince na hluboké a citlivé poznání před vynesením soudu.

JIRÍ LEXA

DÍLO

OBRAZY

GRAFIKU

PLASTIKY

KERAMIKU - SKLO

TEXTIL - UŽITÉ UMĚNÍ

BYTOVÉ DOPLŇKY

Vám v bohatém výběru nabízí Dílo — podnik Českého fondu
výtvarných umění — středisko Ostrava 1, Revoluční 12 ve svých
prodejnách:

Ostrava 1, Jiráskovo nám. 10

Ostrava - Poruba, Leninova 686

Haviřov II, Zápotockého ul. 45

Valašské Meziříčí, Vsetinská 5

„DÍLA Z DÍLA - ZÁRUKA UMĚLECKÉ KVALITY”

Karel Čapek — František Pavlíček: Život a dílo skladatele Foltýna aneb Posedlost. Program vydalo Státní divadlo v Ostravě. Redakce Jiří Lexa, grafická úprava Vladimír Šrámek, fotografie František Krasl, typografická spolupráce Lubomír Kus. — Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 22, Ostrava 1, Hollarova 14. Cena 2 Kčs